

ТОКОВИ У САВРЕМЕНОЈ РОМАНИСТИЦИ

Овај зборник, који је посвећен еминентном професору француске књижевности на Катедри за романистику и председнику Друштва за културну сарадњу Србија-Француска, др Ивану Димићу, треба да покаже токове у савременој романистици на конкретним достигнућима, кроз књижевне, лингвистичке и методолошке радове из ове богате и неисцрпне области. Ти радови, који, поред францкороманистичких, обухватају и истраживања из области италијанистике, хиспанистике и румунистике, сакупљани су током 2007. године, тако да овим зборником француски део Катедре за романистику уједно обележава и 110 година свога постојања,¹ настојећи да настави традицију чији су зачетници били угледни професори попут Миодрага Ибровца или Николе Банашевића.

Зборник се састоји од четири целине. Прву целину чине научни радови из области романских књижевности. Она започиње текстовима посвећеним књижевности XX века, која је била и главни предмет интересовања професора Димића, а у којој долази до изражаја, на различите начине, с једне стране тежња ка рехабилитацији ирационалног, а с друге стране одбацивање традиционалне књижевне технике и експериментисање са књижевним изразом и увођење нових поступака. У тексту “Жорж Перек између реализма и постмодернизма”, Јелена Новаковић испитује дело француског романописца Жоржа Перека, који на почетку свог стваралачког пута следи реалистичку традицију, уводећи, међутим, неке елементе који ту традицију оспоравају, а затим приступа “Радионици потенцијалне књижевности”, у чијим оквирима експериментише са речима, пишући “липограме”, тј. романе из којих су искључена нека слова, да би у последњој фази своје стваралачке еволуције то експериментисање спојио са реалистичким писмом и претворио роман у размишљање о романескном стварању. Тај процес одвија се кроз неку врсту интертекстуалне игре која упућује на богато француско књижевно наслеђе, што је у складу са тенденцијама постмодернистичке књижевности која одбацује идеју о стваралачкој оригиналности и појављује се као игра цитата и позајмица. Предмет истраживачке пажње Марије Џунић-Дрињаковић јесте “Фолклорна фантастика и паганско наслеђе у делу Марсела Емеа”, једнога од наследника надреализма коме бића из предања и легенди помажу не само да из таме заборава извуче древно културно наслеђе, него и да дочара један свет у коме се, као у надреализму, бришу границе између чудесног и реалног и у коме упоредо постоје наизглед неспојиве ствари. То одговара идејама Андреа Бретона који је у првом манифесту надреализма констатовао да и нема фантастичног, него да постоји само стварно, које може бити фантастичније од саме фантастике.

Ово мешање и преплитање различитих подручја долази до изражаја и у савременом хиспаноамеричком роману који Далибор Слодатић разматра у тексту

¹ Као година оснивања Катедре за француски сматра се 1897, када су ступиле на снагу измене у закону о устројству Велике школе, донете 22. октобра 1986. Овим променама, француски језик, који се у Великој школи дотле учио као споредан предмет, могао се, у оквиру новооснованог лингвистичко-литерарног одсека, заједно са француском књижевношћу, студирати и као главни стручни предмет (О томе видети текст Пере Половине и Слободана Витановића у публикацији *Сто година Филозофског факултета*, Београд, Народна књига, 1963, стр. 45, као и књигу Михаила Павловића *Катедра за француски језик у Београду*, Београд, Филолошки факултет, 2002, стр. 7-22).

“Хиспаноамерички роман данас”, уочавајући да аутори који су овај роман афирмисали, као аргентинац Хулио Кортасар, перуанац Марио Варгас Љоса, колумбијац Габријел Гарсија Маркес и мексиканац Карлос Фуентес, граде амбициозну наративну конструкцију и експериментишу са структуром романа, а с друге стране преиспитују националну и хиспаноамеричку културу и трагају за истином која је често прећутана у званичним историјама, док се млађи писци тим преиспитивањем углавном не баве, а у погледу романескен технике или се враћају традиционалним начинима или у своме експериментисању преузимају технике масовних медија, филма, телевизије или стрипа. У групу радова усмерених истраживању новијих књижевних токова сврстава се и чланак Бранке Гератовић усмерен савременој белгијској франкофоној књижевности. Предмет њеног разматрања је списатељка Амели Нотомб која у своме делу приказује најстрашније људске ситуације са одстојањем које показује, у ничеовском духу, да се уметност налази с ону страну добра и зла и чије се писање поистовећује са испитивањем реалности које се одвија у корелацији писца и читаоца („Амели Нотомб: портрет једног књижевног чудовишта“).

Књижевност XIX века заступљена је радом “О извесним видовима Верленове поетике” Љиљане Глумац-Томовић која, анализом Верленове програмске песме “L’Art poétique”, показује да поетика овог претече симболизма, која је у овој песми изражена, иако углавном оцењивана као недовољно дефинисана у погледу захтева које поставља пред песнике, можда и због песниковог одлучног одбијања да се приклони некој естетичкој тенденцији или правцу, има чврсту структуру и богата је значењима, а своју најбољу примену налази у Верленовој поезији музикалности и сугестивности, као и радом “Никола Томазео у српској штампи XIX века или о лажној и правој толеранцији” Жељка Ђурића, који, кроз испитивање рецепције овог италијанског писца историјских романа и лексикографских дела, пореклом из Шибеника, у српској културној средини, разматра проблем толеранције. Три рада су посвећена књижевности XVIII века. Студија Милице Винавер-Ковић “Видови трагике у мемоарској књижевности о револуцији – француски и српски мемоари о крају XVIII и почетку XIX века” усредсређена је на разматрање облика и услова изражавања трагичног осећања четворо сведока револуција, проте Матеје Ненадовића и Нићифора Нинковића, у српској књижевности, у којој посебан значај имају сећања на Први српски устанак, и маркизе де Рошжаклен и грофа де Тијија, у француској књижевности, писаца који се баве Великом француском револуцијом из 1789. године, да би показала да ова генерација писаца има једно модерно виђење гратике. У тексту “*Опасне везе: епистоларни роман*”, Катарина Мелић испитује наративну полифонију и уопште специфичности епистоларног жанра, анализирајући Лаклоов роман *Опасне везе*, да би показала да је полифонија омогућила овом писцу да обогати своје дело мноштвом дописника и њихових тачака гледишта и да тако изгради један специфичан романескни свет у коме, кроз размену писама различите дужине, тона и стила, главни јунаци остварују превласт над другима и управљају њиховим животима, док Никола Бјелић, у тексту “Наратор(и) у роману *Манон Леско* Опата Превоа”, истражује иновативне елементе који роман *Манон Леско* чине ремек-делом француске књижевности, а то је пре свега сама нарација, у којој се уочавају и класични и модерни елементи. Та нарација заснована је на вишеструкој фокализацији и смени

три главна приповедача (аутор, који је писац романа, први наратор, маркиз де Ренонкур, који записује причу, и други наратор, витез Де Грије, који је уједно и главни јунак).

Прва скупина обухвата и један рад из области књижевности XVII века, један рад посвећен књижевности XVII века, као и један рад усмерен француској књижевности Средњег века. У тексту “Сиранова лунарна путовања”, Бојан Јовић усмерава своја истраживања из области научне фантастике ка делу *Други свет или државе и царства на Месецу* Сирана де Бержерака, усредсређујући се на једну од његових особености, а то је велики број различитих обрада мотива путовања на Месец, по чему оно заузима јасно издвојено место у оквиру наслеђа фантастичних лунарних путовања и хумористично-сатиричне књижевности и посматрајући овај мотивски комплекс како у оквиру Сирановог списка, тако и у оквиру одговарајућих европских традиција. У тексту “Радозналост истраживача и Монтењ. Примерак из Фонда Ивана Димића. О преводиоцу Димитрију Фртунићу”, који је и својеврсни “омаж” професору Димићу, Изабела Константиновић посматра огледе великог француског моралисте с краја XVI века Мишела де Монтења у њиховој разнородној стваралачкој функцији прототекста, бирајући два модела односа и реакција чији је он предмет: најпре личне маргиналије професора Димића, на његовом примерку Монтењевих *Огледа*, написане на француском језику, кроз које се успоставља нека врста унутрашњег дијалога између једног писца и једног књижевног истраживача усмереног пре свега ка психолошким проблемима појединца у савременом друштву, али и ка проблемима самога језика, а затим и превод на српски језик једног избора из Монтењевих огледа, који је 1922 објавио писац, песник и критичар Димитрије Фртунић. Последњи текст из овог првог одељка представља медијевистички рад Зоране Крсмановић “Персевал као витез Грала у романима Кретјена де Троа и Манесјеа” у коме се разматрају две различите слике изабраног витеза Персевала, чувара Грала, у делима средњовековних писаца Кретјена де Троа и Манесјеа, као пример обраде једног културног мита. *Прича о Гралу* Кретјена де Троа уводи тај лик у књижевност и оцртава иницијацијски пут јунака наговештавајући хришћанску верзију приче о Гралу, док у Манесијеовом делу овај витез превазилази световну славу и постаје светац.

Другу целину чине лингвистички радови који се баве француским, италијанским и румунским језиком. Њу уводи анализа песме Жака Превера “Порука”, из пера Татјане Грек, која у извесном смислу представља спону између књижевног и лингвистичког одељка овога зборника. Она показује да структура поменуте песме представља фину игру номиналних и вербалних елемената, која одговара опозицији временске и просторне димензије стварности, статичке и динамичке визије света, синхроније и дијакроније. Кроз ту игру песник настоји да дочара треперење аутентичног живота у доживљеним тренуцима, растакањем једног у исто време поетског и наративног текста елиминацијом интерпункције, која не допушта његово визуелно структурисање, претварајући ову песму у низање неповезаних именских група које упућују на диспаратне ентитете, без знакова текстуалне кохезије.

У чланку “Између префиксалне деривације и композиције у француском језику”, Михаило Поповић расправља о статусу извесног броја сложених француских лексичких јединица састављених од две самосталне морфеме,

доводећи у питање нека у лингвистици уврежена мишљења и примењујући један приступ који је у исто време синхронијски и дијахронијски и који га води га закључку да су француски префикси изгубили своју самосталност и да неке постојеће, најшире прихваћене дефиниције деривације и композиције ваља преиначити. Веран Станојевић се бави значењем плуралних номиналним синтагми у француском језику, постављајући питање маркирања њихове интерпретације у том језику и указујући да, поред јасно колективне и дистрибутивне интерпретације оваквих номиналних синтагми, постоји и могућност треће, интермедијарне интерпретације (“О значењу плуралних номиналних синтагми у француском: могу ли се маркирати колективна и дистрибутивна интерпретација?”), док Тијана Ашић покреће једно веома важно теоријско питање хипотезом да иза просторне онтологије постоји једна друга, значајнија онтологија логичког или математичког типа. Испитујући на бројним примерима семантичку вредност француских предлога *depuis*, *dès*, *à partir de* и *jusqu'à*, она долази до закључка да они не означавају чисто временске и чисто просторне односе, већ су то просторно-временски појмови, што доводи у питање хипотезу језичког локализма, по којој су просторни изрази примарни, док су сви остали изведени из њих (“У прилог минималистичкој семантици: анализа француских предлога *depuis*, *dès*, *à partir de*, *jusqu'à*”). Рад Ане Јовановић “Неке метафоре о Србији (*imbroglio*, *puzzle*, *casse-tête*) у француској штампи деведесетих” представља контрастивну анализу политичке метафоре у језику француске и српске штампе деведесетих година прошлог века, док рад Бранка Ракића “О акценту уопште” разматра особености акцента и ритма у француском језику, позивајући се на Малмберга који оспорава традиционалне дефиниције акцента и усвајајући Виоланов термин “ритмички акценат”, да би закључио да је француски акценат ритмички и да се понајвише реализује својим дужењем, које је последица раста артикулационе енергије.

Два рада су посвећена италијанском језику. Истражујући лексички садржај и вредности италијанских глагола *essere* и *avere* и заснивајући се на бројним примерима, Гордана Терић показује да се, поред својих лексичких вредности, ова два глагола појављују и као помоћни глаголи и закључује да само њихово присуство није услов за актуелизацију њиховог лексичког потенцијала и да они могу остварити свој пуни лексички садржај тек пошто су укључени у језички ланац, у одговарајућем ситуацијском контексту (“Лексички садржај и валентности италијанских глагола *essere* и *avere*”). Слободан Стевић даје свој научни допринос лингвистичкој мисли бавећи се П. Грајсом, указујући на његов допринос прагматици, односно теорији значења и комуникације, уочавајући разлику између значења говорника и лингвистичког значења и истичући Грајсов појам разговорне имплицатуре (“Грајсово начело сарадње”). Последњи у овоме одељку, рад Јелене Рунић “Атрибут или апозиција?”, истражује природу атрибута и апозиције у односу на управни члан именичке синтагме у румунском језику. За разлику од досадашњих тумачења апозитивних конструкција у румунским нормативним и дескриптивним граматикама, по којима се апозиција третира као врста атрибута, ауторка заступа становиште да атрибутивне и апозитивне конструкције имају категоријално различит статус јер не стоје у истој врсти релације са својим антецедентом. Апозиција је синтаксички редувантна пошто њено изостављање реченицу не чини аграматичном, док атрибут као зависан члан именичке синтагме

квалификује или идентификује центар ове синтагме, те се налази под његовом директном доминацијом.

Трећу целину чине два методичка рада која настоје да, у настави страног језика, успоставе мост између дидактике језика и дидактике књижевности. Први је рад Татјане Шотре, који и носи наслов “Мост између наставе страног језика и књижевности”. Позивајући се на структуралистички приступ који је био на снази у Француској, а који помера средиште наставе књижевности ка тексту и читању, насупрот традиционалној концепцији наставе књижевности која почива на идеји преношења идеолошких знања путем тумачења текста уз помоћ осталих хуманистичких наука, ауторка примећује, поткрепљујући то и конкретним примером, једним Јонесковим текстом, да се читалац-студент од књижевне материје заправо „отуђује“ и да би га ваљало „вратити“ тексту, пружајући му довољно инструмената потребних за његово читање и тумачење, будећи у њему жељу за креативним читањем и усмеравајући га ка свим елементима текста, како би он активирао своја укупна знања, и језичка и нејезичка, и како би самостално тај текст разумео и протумачио. Разумевањем књижевног текста бави се и Љиљана Ђурић у својој раду “Слушати и разумети поетски текст на француском језику”, а на основу огледне активности чији је циљ био утврђивање односа нивоа комуникативне компетенције и способности доживљаја уметничког текста примљеног на слух (певане песме „Le Petit cheval“). Резултати указују да се степен разумевања може довести у непосредну везу са нивоом језичке компетенције. Ауторка се стога залаже за преиспитивање односа савремене наставе страних језика према књижевном / поетском тексту: повезујући наставу матерњег и страних језика, откривајући посебно и универзално у сфери емоција, књижевни / поетски текст омогућава развијање интеркултурне компетенције ученика / студента.

Четврти и последњи одељак у овоме зборнику посвећен је самом професору Ивану Димићу, као изврсном предавачу и великом познаваоцу француске књижевности. Поред текста Јелене Новаковић о његовом животу и раду, прочитаног на комеморацији на Филолошком факултету у Београду и текста Светлане Велмар-Јанковић, прочитаног у истој прилици, затим текстова говора Радивоја Константиновића, Дане Милошевић и Иванке Павловић на комеморацији у Удружењу књижевних преводилаца, неколико сећања и размишљања из пера Татјане Шотре, Иване Хаџи-Поповић и Мирославе Кнежевић, као и библиографије радова професора Димића, коју је сачинила Милка Павковић, овај одељак садржи и текст поздравне беседе професора Димића приликом гостовања Клода Симона у Коларчевој задужбини 17. маја 1967. године, када је овај представник француског Новог романа и будући добитник Нобелове награде за књижевност одржао предавање “Роман – значење и хронологија”, као и текст самог тог предавања, затим интервју који је професор Димић тим поводом дао листу *Видици* и, на крају, текст професора Димића “Andrić et Gide: un aspect du récit spéculaire (*Au temps d'Anika*)”, као конкретни и аутентични узорак његовог приступа књижевности и онога што представља његов допринос књижевним истраживањима.